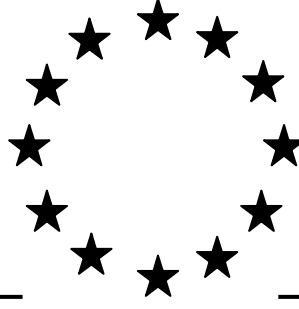

CONSEIL
DE L'EUROPE

AVRUPA
KONSEYİ

AVRUPA KONSEYİ

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

ÜÇÜNCÜ DAİRE (1)

TAŞKIN VE DİĞERLERİ - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no: 46117/99)

KARAR

STRAZBURG

10 Kasım 2004

Mahkeme İç Tüzüğü'nün 81. maddesi uyarınca karar 1 Şubat 2005 tarihinde düzeltilmiştir.

Bu karar, AİHS'nin 44 § 2 maddesi çerçevesinde belirlenen şartlarda kesinleşecektir.

1) Heyetin 1 Kasım 2004 tarihinden önceki oluşumu ile.

Taşkın ve diğerleri - Türkiye davasında,

Sn. G.RESS, *Başkan,*
Sn. I. CABRAL BARRETO,
Sn. L. CAFLICH,
Sn. R. TÜRMEŒEN,
Sn. B. ZUPANCIC,
Sn. Bayan H.S. GREVE,
Sn. K. TRAJA, *Yargıçlar*

ve *Daire Grefyesi* V. BERGER'den oluşan İnsan Hakları Mahkemesi (üçüncü daire),

3 Haziran ve 21 Ekim 2004 tarihlerinde yapmış oldukları müzakerelerin ardından, yukarıda belirtilen tarihte aşağıdaki kararı kabul etmiştir :

USULİ İŞLEMLER

1. Davanın başlangıcında, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılmış olan dava (No: 46117/99) bulunmakta ve sözkonusu Devletin on vatandaşı Sefa Taşkın, Hasan Geniş, Tahsin Sezer, Ali Karacaoğlu, Muhterem Doğrul, İzzet Öçkan, İbrahim Dağ, Ali Duran, Sezer Umeç ve Günseli Karacaoğlu («başvuranlar»), İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşme'nin 1. Davanın başlangıcında, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılmış olan dava (No : 46117/99) bulunmakta ve söz konusu Devletin on vatandaşı Sefa Taşkın, Hasan («AİHS») eski 25. maddesi gereğince, 25 Eylül 1998 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na («Komisyon») başvurmuşlardır.

2. 27 Nisan 2004 tarihli mektup ile, Mahkeme Grefyesi, İzzet Öçkan'ın 13 Ocak 2004 tarihinde öldüğü konusunda bilgilendirmiştir. Başvuranın eşi bayan Ayşe Öçkan, davayı takip etme konusunda niyetli olduğunu bildirmiştir.

3. Başvuranlar, İzmir Barosu avukatları olan M. N. Terzi, S. Özay, E. I. Günay, M. Özsüer, Y. Özsüer, E. Avşar, N. Özkan, İ. Arzuk, A. Okyay, U. Kalelioğlu, O.K. Cengiz, Ş. Şensoy, I. Toktamış, A. Tansu, O. Yıldırım ve A. Eren tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümeti ("Hükümet"), Sayın Münci Özmen tarafından temsil edilmiştir.

4. Başvuranlar, altın madeni işletilmesi amacı ile verilen izinler konusunda, ilgili karar sürecinin AİHS'nin 2. ve 8. maddelerine aykırılık taşıdığını iddia etmişler, ayrıca AİHS'nin 6 § 1 ve 13. maddelerine aykırı olarak etkili bir başvuru yolundan yararlanamadıklarını ileri sürmüşlerdir.

5. Dava, Mahkeme'nin Birinci Dairesine havale edilmiştir. (İçtüzüğün 52. maddesi, paragraf 1). Bu bölümde, davayı incelemekle görevli Daire (Sözleşme'nin 27. maddesi, paragraf 1), İçtüzüğün 26 § 1 maddesine uygun olarak oluşturulmuştur.

6. AİHM, 1 Kasım 2001 tarihinde, Dairelerin oluşumunu değiştirmiş, (İçtüzüğün 25 § 1 maddesi) dava, bu değişikliğin ardından üçüncü Daireye verilmiştir (Madde 52 § 1).

7. Sözkonusu Daire, 29 Ocak 2004 tarihli bir karar ile davayı kısmen kabuledilebilir bulmuştur.

8. Başvuranlar ve Hükümet, davanın esası hakkındaki yazılı görüşleri AİHM'ye sunmuşlardır (İçtüzüğün 59 § 1 maddesi). Yazılı prosedür çerçevesinde müdahale etmesine Başkanın izin vermiş olduğu Normandy Madencilik şirketi de görüş bildirmiştir (AİHS'nin 36 § 2 maddesi ve İçtüzüğün 44 § 5 maddesi gereğince). Taraflar, karşı tarafın görüşlerini cevaplamışlardır (İçtüzüğün 44 § 5 maddesi).

9. 3 Haziran 2004 tarihinde, Strazburg'da, İnsan Hakları Mahkemesi Mahkemesi'nde halka açık yapılan duruşmada (İçtüzüğün 59 § 3 maddesi) :

- Hükümet için :

Bay	M. ÖZMEN, D. ORHON, M. ÇOLAKOĞLU,	<i>ajan</i> <i>avukatlar</i>
Bayan	B. ARI D. KILISLIOĞLU, H. D. AKAL, S. ŞAFAK, S: KALAY	<i>avukatlar</i>

- Başvuranlar için :

Bay	M. N. TERZİ, N. ÖZKAN, I. ARZUK, S. CENGİZ, U. KALELİOĞLU,	<i>avukatlar</i>
-----	--	------------------

Hazır bulunmuşlardır.

AİHM, tarafların görsel sunumunun ardından, Bay Terzi, Özmen, Orhon ve Özkan'ın görüşlerini dinlemiştir.

10. Hükümet, 3 Eylül ve 20 Ekim 2004 tarihli yazıları ile, duruşma sonrasındaki gelişmeler hakkında Mahkeme'yi bilgilendirmiştir (aşağıda 77 – 81 paragraflar). Hükümet, ayrıca 3 Eylül tarihli mektubu ile, Danıştay nezdindeki prosedürün sonuna kadar, Mahkeme'yi, davayı incelemeyi askıya almaya davet etmiştir (aşağıda paragraf 78). Mahkeme, 30 Eylül 2004 tarihinde bu talebi reddetmiştir.

OLAYLAR

I. OLGULAR

11. Dava, Bergama ilçesi (İzmir) sınırları dahilinde, Ovacık'ta altın madeni işletmesi izninin verilmesi ile ilgilidir. Başvuranlar, Bergama ve çevre köylerinde oturan şahıslardır.

12. 1950 doğumlu başvuran Sefa Taşkın Bergama Belediye Başkanı'dır. Başvuran şu anda, Ovacık altın madenine on kilometre mesafede bulunan Dikili'de ikamet etmektedir.

1952 doğumlu başvuran Tahsin Sezer madene 300 metre mesafede bulunan Çamköy köyünde ailesi ile birlikte ikamet etmektedir. Başvuran çiftçi olup çevrede toprak sahibidir.

1950 doğumlu başvuran Ali Karacaoğlu, ailesi ile birlikte Çamköy'de ikamet etmektedir. Madene bitişik topraklara sahip olan başvuran bu topraklarda tütün ve zeytin yetiştirmektedir.

1976 doğumlu başvuran Günseli Karacaoğlu, Çamköy muhtarının (yerel seçimle) eşidir. Başvuran, hayvancılık ve tarım ile uğraşmaktadır.

1949 doğumlu başvuran Muhterem Doğrul Çamköy'de ikamet etmektedir. Hayvancılık ve tarım ile uğraşmaktadır ve ailesi ile birlikte, maden ocağına bitişik bir zeytinliğe sahip bulunmaktadır.

1951 doğumlu başvuran İbrahim Dağ Çamköy'de ikamet etmektedir. Hayvancılık ve tarım ile uğraşır, maden yakınında ekili veya zeytin ağacı dikili topraklara sahiptir.

1976 doğumlu başvuran Ali Duran, ailesi ile birlikte Çamköy'de ikamet etmekte, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır.

1978 doğumlu başvuran Sezer Umaç, madene 900 metre mesafede bulunan Süleymanlı köyünde ikamet etmektedir. Çevrenin bozulması nedeniyle yakın tarihlerde köyü terk ettiğini belirtmektedir.

13 Ocak 2004 tarihinde ölen başvuran İzzet Öçkan'ın eşi Ayşe Öçkan Bergama bölgesinde oturmaktadır ve maden yakınında araziye sahiptir.

1968 doğumlu başvuran Hasan Geniş, Süleymanlı köyünde ikamet etmektedir. Kendisi şofördür.

13. Başvuranlar, Ovacık altın madeninin işletilmesi ve düzenlenmesi nedeni ile çevrenin bozulmasından etkilendiklerini ve etkilenmenin devam ettiğini, bu etkinin patlayıcı madde kullanımı ile makinelerin çalışmasından kaynaklanan gürültüden ve nüfus hareketinden olduğunu belirtmektedirler.

A. İzinlerin tarihçesi ve çevre üzerindeki etkinin değerlendirilmesi prosedürü

14. Sonradan Normandy Madencilik A.Ş adını alan E. M. Eurogold Madencilik Anonim Şirketi ("Şirket"), 16 Ağustos 1989 tarihinde, altın aramalarını başlatma iznini almıştır.

15. Madenlerden sorumlu Bakanlığın Madenler İdaresi ve Orman Bakanlığı, 4 Temmuz ve 12 Ağustos 1991 tarihlerinde, şirket için gerekli olan iki izni çıkarmışlardır.

16. İzmir Bayındırlık İşleri Müdürlüğü, 14 Ocak 1992 tarihinde, Ovacık altın madeni hakkında görüş isteyen bir mektubu Çevre Bakanlığı'na göndermiştir.

17. Buna paralel olarak, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 12 Şubat 1992 tarihinde Ovacık altın madeni işletme müsaadesini şirkete vermiştir. Bu müsaade 10 yıl için geçerli olup altın çıkarılması için siyanürle yıkama tekniği kullanmaya olanak sağlamaktadır.

18. Şirket, 22 Haziran 1992 tarihinde, kendisine tahsis edilen ormanlık sahada, ağaçların kısmi kesimine başlamış, ormanın kalan kısmı, bir koruma şeridi oluşturmak için muhafaza edilmiştir.

19. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesine uygun olarak, çevre üzerindeki etkinin değerlendirilmesi prosedürü (aşağıda paragraf 91), Çevre Bakanlığı'nın inisiyatifi ile başlatılmıştır.

20. 26 Ekim 1992 tarihinde, etki incelemeleri ile ilgili hazırlıklar çerçevesinde, halka açık bir toplantı düzenlenmiş, halk bu toplantı sırasında özellikle ağaçların kesimini, patlayıcı ve sodyum siyanür kullanımını kınamış; ayrıca, atıkların yeraltı suları içine sızması konusundaki kaygılarını dile getirmiştir. Atık barajı, yer sarsıntısı durumunda doğacak riskler ve kapanıştan sonra altın madeninin durumu hakkındaki birçok soru, toplantıda hazır bulunan uzmanlara sorulmuştur. Özellikle bir referandumun tertip edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması talep edilmiştir.

Uzmanlar, bu konu ile ilgili olarak diğer ülkelerin tecrübesini anlatmışlardır. Bay İpekoğlu, özellikle bu tür faaliyetlerin her zaman bir risk taşıdığını ve bunları doğru yönetmek ve işletmek gerektiğini belirtmiştir. Bay Erdem, etki ile ilgili incelemelerin hazırlanış şeklini eleştirmiş ve yeni bir incelemenin başlatılmasını istemiştir.

Belediye Başkanı Taşkın, Belediye Meclisi'nin söz konusu altın madenini ve çevre sonuçlarını uzun şekilde görüştüğünü açıklamıştır. Madene karşı olmadığını beyan etmiş, ancak atık barajının ve sıkı bir gözetim sisteminin tesis edilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını talep etmiştir. Sonuç olarak, 1938 yılındaki depremin bölgeyi vurduğunu özellikle vurgulamıştır.

21. Etki incelemesi, yirmi yedi aylık bir hazırlıktan sonra Çevre Bakanlığı'na sunulmuştur. Bakanlık, bu incelemenin sonuçlarına dayanarak, 19 Ekim 1994 tarihinde, Ovacık altın madenine işletme müsaadesinin verilmesini kararlaştırmıştır.

22. Diğer idari işlemlerin ve prosedürlerin tamamlanmasından ve Hükümete göre, ulusal ve uluslararası standartların gerektirdiği bütün önlemlerin alınmasından sonra 1997 yılı Kasım ayından itibaren, maden ocağı işlemeye hazır olmuştur.

B. Çevre Bakanlığı tarafından 19 Ekim 1994 tarihinde kabul edilen izin verme kararına karşı başvuranlar tarafından yapılan iptal itirazı

23. 8 Kasım 1994 tarihinde, başvuranların da aralarında bulunduğu Bergama ve çevre köyleri halkı, Çevre Bakanlığı tarafından kabul edilmiş olan izin verme kararının iptal

edilmesi için İzmir İdare Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşlardır. Değerli madenin çıkarılması için şirket tarafından siyanür kullanılmasının tehlikeleri, özellikle su tabakasının kirlenmesi, mahalli bitki ve hayvan yıkımı riskleri, belirtilen gerekçeler arasında yer almıştır. Ayrıca, bu türden bir işletme yönteminin insan sağlığı ve güvenliği için gösterdiği tehlikeyi belirtmişlerdir.

24. İdari Mahkeme, 2 Temmuz 1996 tarihinde, başvuranların talebini reddetmiştir. Mahkeme'nin değerlendirmesine göre, altın madeni çevresel etki değerlendirmesi kapsamında tayin edilen kriterlere uygundu ve itiraz edilen karar, çevreyi etkileyebilen projeler ile ilgili izin prosedürüne uygun olarak alınmıştı.

25. İzmir Valisi, kamu düzenini ve huzurunu korumak kaygısı ve İdari Mahkeme'nin kararından sonra ortaya çıkan çok sayıda muhalif gösteriler nedeniyle, 25 Nisan 1997 tarihinde, maden işletmesinin bir aylık süre boyunca durdurulmasını kararlaştırmıştır.

26. Başvuranların başvurduğu Danıştay, 13 Mayıs 1997 tarihinde, Mahkeme'nin kararını bozmuştur. Kendisine sunulan muhtelif uzman raporları ve çevresel etki değerlendirmesi tarafından ortaya konan şekli ile sözkonusu madencilik faaliyetinin fiziki, ekolojik, estetik, sosyal ve kültürel etkilerini değerlendirmeye almıştır. Bu incelemelerin, yerel ekolojik sistem, insan sağlığı ve güvenliği için sodyum siyanür kullanımının tehlikelerini ortaya koyduğunu belirtmiş; sözkonusu maden işletme müsaadesinin hiçbir şekilde kamu yararına uygun olmadığı ve şirketin taahhüt ettiği güvenlik önlemlerinin, bu tür faaliyetlerin içerdiği riskleri yok etmek için yeterli olmadığı sonucuna varmıştır.

Danıştay kararının önemli kısımları aşağıda belirtilen şekildedir :

«Siyanür kullanımının atmosfer, yeraltı su kaynakları, hayvan ve bitki türleri üzerindeki etkileri, gürültü ve titreşimler ile bağlantılı rahatsızlık, ve çevre düzenleme sorunları çevre üzerinde etki incelemesi ve uzmanlık raporları kapsamında incelenmiştir. [Görülen o ki] sudan (seller) ve rüzgardan kaynaklanan bölge toprak erozyonunun potansiyel seviyesi, ve ormanlık arazilerin erozyon derecesi ikinci ve üçüncü kategoriye girer ve bazı yerlerde birinci kategoride yer alır (...). Zemin geçirgen bir özelliğe sahiptir, bölge yüksek riskli deprem alanında bulunmaktadır. Sözkonusu alanda yağmur, yapısı ve yaz ve bahar aylarındaki gücü nedeni ile sellere neden olmaktadır; seller bu mevsimlerde, toplama alanında meydana gelir. Bölgenin sakinleri, yeraltı suyu kullanır; sızma durumunda, zehirli atıklar suya karışabilir. Siyanür ile ilgili olarak ph değeri önemlidir ve bu değer yağmurdan etkilenir: ph değeri düştüğü zaman siyanür hidrojen-siyanür gazına (HCN) dönüşebilir. Kaynama noktası yeterince düşük bir gaz olan HCN (25,7⁰) atmosfere karışma tehlikesi gösterir (...). [Ayrıca] yeraltı sularına maddelerin sızma tehlikesi yirmi ile elli yıllık süre boyunca devam edebilir (...). [Ve] Atmosfer veya toprak içine sızma durumunda çevre ile bitki ve hayvan türleri olumsuz etki gösterebilirler. [Ancak, yukarıda belirtilen incelemeler kapsamında, görülmektedir ki] işletmeciler şirketin iyi niyeti, taahhüt sözleşmesinde öngörülen şartlara sıkı şekilde riayet edilmesi, merkezi ve yerel yetkili merciler tarafından sağlanacak olan gözetim ve kontrol güvencesi, sözkonusu eylemin kamu yararından sonra geldiği sonucuna götürür (...).

Yukarıda belirtilen incelemelerden çıkan sonuca göre, altın madeni işletmesinde siyanür kullanımı ve daha sonra ortaya çıkan diğer ağır maddelerin kullanımı çevreyi ve insan sağlığını tehlikeye koyan potansiyel bir risk oluşturur; özellikle son derece toksik bir madde olan siyanür suya, toprağa ve havaya karıştığı zaman, bütün canlılar için zararlıdır. Sonuç olarak, barajlara doğru pompalanan, siyanür ihtiva eden atıklar su kaynakları ve [suyun kullanıldığı] diğer alanlar içine sızabilir ve karışabilir (...) Bölgenin bitki ve hayvan türleri aynı şekilde tehdit altındadır. [Bundan böyle], unutmamak gerekir ki siyanür kullanımı insan sağlığı ve çevre için büyük bir tehlike gösterir (...).

Teknik ve hukuki sonuçlar ışığında ve yaşam [ile] çevre hakkını koruma konusunda Devlete düşen yükümlülüğü dikkate alarak (...), anlaşmazlık konusu altın madeni işletme yöntemi, çevresel etki değerlendirmesinde ve bilirkişi raporlarında öngörülen riskleri taşıdığından ve bu risklerin

gerçekleşmesi durumunda, çevrenin bozulması ile insan sağlığı doğrudan veya dolaylı olarak etkileneceğinden itiraz konusu olan kararı bozmak uygun olur, (...)»

27. İdari Mahkeme, Danıştay kararına uyarak, 15 Ekim 1997 tarihinde, Çevre Bakanlığı tarafından kabul edilen izin verme kararını iptal etmiştir.

28. Danıştay, 1 Nisan 1998 tarihinde, idari mahkeme kararını onamıştır.

C. 13 Mayıs 1997 tarihli Danıştay Kararı'nın uygulanması

29. 2577 sayılı İdari İşlem Yasası'nın («2577 sayılı Yasa») 52 § 4 maddesi gereğince, Danıştay'ın 13 Mayıs 1997 tarihli kararı, fiilen, Çevre Bakanlığı tarafından kabul edilen izin kararının uygulanmasını askıya alma sonucunu doğurmaktadır (aşağıda 97. paragraf).

30. İzmir Barosu 26 Temmuz 1997 tarihli yazısıyla, İzmir Valiliği'nden Danıştay kararının uygulanmasını izlemeye almasını ve anlaşmazlık konusu olan maden yatağı üzerinde her türlü faaliyetin durdurulmasını kararlaştırmasını talep etmiştir.

31. İzmir Valiliği, 27 Haziran 1997 tarihinde, henüz hiçbir kesin kararın alınmadığını ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın işletmenin devamı lehinde görüş bildirdiğini ifade etmiştir.

32. Danıştay Kararı, 20 Ekim 1997 tarihinde, Çevre Bakanlığı'na bildirilmiştir. Bakanlık, 23 Ekim 1997 tarihinde, Danıştay kararına göre, anlaşmazlık konusu işletmeye izinlerin verilmiş şartlarını gözden geçirmek üzere yetkili mercileri göreve davet etmiştir.

33. Başvuranlar, idari yargı kararlarının uygulamaya konmasını sağlamak üzere, 24 Aralık 1997 tarihinde, Çevre Bakanı'na, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'na, Orman Bakanı'na ve İzmir Valisi'ne bir ihbar mektubu göndermişlerdir.

34. Başvuranlar, idari yargı kararlarının uygulanmamasından dolayı, Başbakan, ilgili Bakanlar ve İzmir Valisi aleyhine tazminat davası açmak üzere 6 Ocak 1998 tarihinde Ankara Asliye Hukuk Mahkemesi'ne başvurmuşlardır.

35. 27 Şubat 1998 tarihinde İzmir Valiliği altın madeninin kapatılmasını kararlaştırmıştır. Hükümete göre, maden Nisan 2001 tarihine kadar faaliyette bulunmamıştır.

36. Bergama Cumhuriyet Savcısı, gerekli ön müsaade alınmadan anlaşmazlık konusu maden yatağı üzerinde siyanür kullanımı ile işletme faaliyetlerinde bulunmasından dolayı, işletmeciler şirket sorumluları aleyhine kamu davası açmıştır.

37. İzmir Jandarma Komutanlığı, 27 Mart 1988 tarihinde 932 gram ağırlığında altın ve gümüş karışımı bir külçe çıkarmaya olanak sağlayan üç ton siyanür kullanımını teyit eden bir nakliye tutanağını mahallinde tutmuştur. Söz konusu tutanak, ayrıca, on sekiz ton siyanürün maden işletme sahası üzerinde depolandığını belirtmektedir.

38. Ankara Asliye Hukuk Mahkemesi, 25 Kasım 1999 tarihinde, başvuranlar tarafından açılan tazminat davasını reddetmiştir.

39. Yargıtay, 25 Eylül 2001 tarihinde, 25 Kasım 1999 tarihli kararı bozmuş ve davayı İlk derece Mahkemesi'ne geri göndermiştir. Yargıtay, maden yatağının işletme iznini iptal

eden Danıştay kararının bildirilmiş olmasına rağmen, 2577 sayılı Kanun'un 28 § 1 maddesi uyarınca öngörülen (aşağıda paragraf 96) süre içinde siyanür yöntemi ile maden çıkarma faaliyetlerini önleyici nitelikte hiçbir önlem almamış olan bakanların hareketsiz kaldıklarını tespit etmiştir.

40. Asliye Hukuk Mahkemesi, Yargıtay kararı üzerine 16 Ekim 2002 tarihinde, başvuruların talebini kabul etmiştir.

41. Cezai soruşturmalar Şubat 2001 tarihinde terk edilmiştir.

D. Sonraki gelişmeler

42. Şirket, müsaade almak üzere 12 Ekim 1998, 28 Ocak ve 3 Mart 1999 tarihlerinde muhtelif bakanlıklara başvurmuştur. Şirket, altın madeni işletmesinde daha iyi bir güvenlik sağlamak amacı ile ek önlemler almış olduğunu özellikle belirterek ve diğerleri arasında, İngiliz şirketi *Golder Associated Ltd.* tarafından hazırlanmış olan sözkonusu risk değerlendirme raporuna da referansta bulunmuştur.

43. Dönemin başbakanı, şirketin talebi konusuna doğrudan müdahale etmiştir. Başbakan tarafından başvuru Danıştay, 5 Aralık 1999 tarihli istişare niteliğinde olan bir görüşle, 3 Mayıs 1997 tarihli kararının altın madenlerinin işletilmesinde siyanür kullanımının mutlak yasaklanması olarak yorumlanamayacağını ve özel durumların dikkate alınabileceğini belirtmiştir.

44. Başbakan, buna paralel olarak, Mart 1999 tarihinde, altın madeni işletmesinde siyanür kullanımının muhtemel etkisi hakkında bir rapor hazırlaması için Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumunu («TÜBİTAK») görevlendirmiştir.

TÜBİTAK tarafından hazırlanan uzmanlık raporu («TÜBİTAK Raporu») Ekim 1999 tarihinde teslim edilmiştir. Bu rapor, çevre, çevre hukuku, kimya, hidrojeoloji, jeoloji, jeoteknik ve sismoloji alanında uzman on bilim adamı tarafından hazırlanmıştır.

Bu rapor, Danıştay kararında belirtilen insan sağlığı ile çevreyi tehdit eden risklerin, «sıfır deşarj» prensibine dayalı olan ve çevre ile uyumlu yüksek bir teknolojinin kullanımına bağlı olarak tamamen kaldırıldığı veya kabul edilebilir sınırların altına çekildiği ve ekolojik sistem üzerindeki etki riskinin, bilimsel kriterlere göre, kabul edilebilir seviyenin çok altında kaldığı sonucuna varmıştır.

1. Başbakan'ın ve Çevre Bakanı'nın görüşleri ve itirazlar

45. Başbakan, 5 Ocak 2000 tarihinde, TÜBİTAK raporunu Çevre Bakanlığı'na sunmuş ve sözkonusu altın madeni işletmesi hakkında görüş bildirilmesini talep etmiştir.

46. Çevre Bakanlığı, 31 Ocak 2000 tarihinde, raporun sonuçları ışığında işletme lehinde görüş bildirmiştir.

47. Başbakanlık Müsteşarlığı, 5 Nisan 2000 tarihinde, maden işletmesine hasredilmiş bir rapor hazırlatmıştır. Bu raporda, şirket tarafından alınan ek önlemler, TÜBİTAK raporunun vardığı sonuçlar, Çevre Bakanlığı tarafından sunulan olumlu görüş ve böyle bir

yatırımın ekonomik önemini vurgulayan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nin görüşü ışığında bu işletmeye izin vermenin uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

48. İzmir Birinci İdare Mahkemesi, 1 Haziran 2001 tarihinde, Başbakanlık Müsteşarlığı tarafından hazırlanan 5 Nisan 2000 tarihli rapora karşı, aralarında Sefa Taşkın'ın da bulunduğu Bergama halkından on sekiz kişi tarafından iptal istemiyle yapılan itiraz sonunda bir karara varmıştır. Söz konusu Mahkeme, gerekli izinlerin verilmesine olanak sağlayarak bir idari işlem oluşturan bu raporun iptaline karar vermiştir. Mahkemenin değerlendirmesine göre, işletmeci şirket tarafından alınan önlemlere rağmen, söz konusu "risklerin ve tehditlerin" adı geçen altın madeninde sodyum siyanürünün kullanımından kaynaklandığı ve yeni önlemlerin uygulanmaya konması ile bu risklerin önlenebileceği sonucuna varmanın mümkün olmadığı kesin yargı kararları tarafından ortaya konmuştur. Ayrıca, ağır madde veya siyanür birikimi ile bağlantılı riskin yirmi ile elli yıl boyunca sürebileceği ve çevredeki bölge sakinlerinin haklarını ihlal edici nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada, itiraz konusu olan işlemin kesinleşmiş bir yargı kararını saptırdığı ve Hukuk Devleti prensibi ile uyuşmadığı sonucu çıkmaktadır.

49. Danıştay, 26 Temmuz 2001 tarihinde, Başbakan'ın talebi üzerine, 5 Nisan 2000 tarihli raporun yürütülebilir bir işlemi oluşturmadığını ve idari yargı önünde itiraz konusu niteliğinde olmadığını dikkate alarak 1 Haziran 2001 tarihli kararın yürütülmesini durdurmayı kararlaştırmıştır. Ayrıca, sadece ilgili bakanlıkların, yani Çevre, İçişleri, Sağlık, Bayındırlık, Enerji ve Tabii Kaynaklar ve Orman Bakanlıklarının bu konuda yetkili olduğu değerlendirmesini yapmıştır.

50. 14 Şubat 2001 tarihinde, İzmir 4. İdare Mahkemesi, Bergama'da yerleşik 14 kişinin açmış olduğu iptal davasında, Çevre Bakanlığı'nın söz konusu altın madeninin işletilmesini sağlayıcı nitelikte hazırlamış olduğu hiçbir çevre etkisel değerlendirme raporunun var olmadığını saptamış, sonuç itibarıyla esasa ilişkin bir inceleme yapmaksızın dava konusu teşkil edebilecek nitelikte bir icrai ve idari işlemin bulunmadığı gerekçesiyle başvuruların başvurusunu reddetmiştir. Danıştay, Mahkeme'nin bu kararını 26.09.2001 tarihli kararı ile onamıştır.

51. İzmir Birinci İdare Mahkemesi, 28 Mart 2003 tarihinde, Bergama'da oturan Bayan Lemke tarafından yapılan başvuru üzerine 5 Nisan 2000 tarihli raporun iptalini kararlaştırmıştır.

52. Uyuşmazlık davaları, idari yargı önünde devam etmektedir.

2. Orman Bakanlığı tarafından işletme müsaadesinin uzatılması ve uyuşmazlık davaları

53. Orman Genel Müdürlüğü, 6 Ekim 2000 tarihinde, TÜBİTAK raporuna dayalı olarak, işletmeci şirkete verilen iznin uzatılması ile ilgili bir karar almıştır.

54. İzmir Dördüncü İdare Mahkemesi, başlangıçta, 21 Kasım 2001 tarihli kararı ile, Orman Genel Müdürlüğü kararının yürütmesinin durdurulmasını amaçlayan bir talebi reddetmiştir.

55. «Yine 23 Ocak 2002'de İzmir Birinci İdare Mahkemesi, **Bayan Lemke'nin başvurusu üzerine, böyle bir müsaadenin yasaya uygun olmadığı ve kararın ifa**

edilmesinin tazmin edilemez bir zarara yol açacağı gerekçesiyle 6 Ekim 2000 tarihli kararın durdurulmasına karar vermiştir.

56. Bu karar İzmir Bölge İdare Mahkemesi tarafından 20 Mart 2002 tarihinde onanmıştır.

57. 7 Haziran 2002'de İzmir Bölge İdare Mahkemesi 4. Dairesi, on sekiz Bergamalı'nın 6 Ekim 2000 tarihli kararın iptali istemiyle yapmış oldukları başvuruyu, 12 Şubat 1992 tarihinde verilen işletme izninin on yıl süreyle geçerli olduğu gerekçesine dayalı olarak reddetmiştir.

58. 27 Mars 2003 tarihinde Danıştay 7 Haziran 2002 tarihli kararı onanmıştır.

59. **Aynı anda**, Orman Genel Müdürlüğü, 3 Mayıs 2002 tarihinde, altın madeni yakınında bir güvenlik şeridi tesis edilmesi, yolların yapımı, bir sondaj sahası ile atık barajının yapımı için gerekli müsaadeyi vermiştir.»

60. Bayan Lemke'nin müracaatı üzerine inceleme yapan İzmir Üçüncü İdare Mahkemesi, 13 Kasım 2003 tarihinde, Orman Genel Müdürlüğü'nün 3 Mayıs 2003 tarihli kararının yürütülmesinin durdurulması talebini reddetmiştir. Bu karar, 24 Aralık 2003 tarihinde, İzmir Bölge İdare Mahkemesince onaylanmıştır.

61. Uyuşmazlık davaları, idari yargı önünde devam etmektedir.

3. Sağlık Bakanlığı tarafından verilen geçici işletme izni ve uyuşmazlık davaları

62. Sağlık Bakanlığı, 22 Aralık 2000 tarihinde, bir yıl süreli deneme amaçlı siyanür kullanılarak maden yatağı işletmesinin devamına olanak sağlayan bir kararı kabul etmiş, bu izin, İzmir Valiliği tarafından, 24 Ocak 2001 tarihinde işletmeciyi şirkete iletilmiştir.

2 Şubat 2001 tarihinde, bir gözetme ve kontrol komitesi İzmir Valiliği bünyesinde kurulmuş ve 13 Nisan 2001 tarihinde, şirket madencilik faaliyetlerine başlamıştır.

63. Bergama'da oturan birkaç kişi (Bayan Genç ve diğerleri) tarafından yapılan iptal davası, 24 Mayıs 2001 tarihinde, dava konusu olan kararın bir uygulama akdi teşkil etmediği gerekçesi ile, İzmir Üçüncü İdare Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

64. Danıştay, 24 Mayıs 2001 tarihli Mahkeme kararını 24 Haziran 2002 tarihinde bozmuştur.

65. İzmir İdare Mahkemesi, İzmir Barosu'nun müracaatı üzerine, 10 Ocak 2002 tarihli kararı ile, böyle bir iznin hukuk devleti ile bağdaşmadığını dikkate alarak, Sağlık Bakanlığı tarafından verilen geçici iznin yürütülmesini durdurmayı kararlaştırmıştır.

66. Bu karar, 20 Mart 2002 tarihinde İzmir Bölge İdare Mahkemesi tarafından onanmıştır.

67. İdare Mahkemesi, 3 Aralık 2002 tarihinde, bu karara karşı İzmir Barosu tarafından yapılan itirazı yetkisizlik nedeni ile reddetmiştir. Danıştay, 12 Kasım 2003 tarihinde, bu kararı onanmıştır.

68. Çevre ve Orman Bakanlığı, 12 Şubat 2004 tarihinde, «kimyasal arıtma birimi ve atık çamur depolaması» ile ilgili izni üç yıllık bir süre için uzatmıştır.

69. İzmir Üçüncü İdare Mahkemesi, 27 Mayıs 2004 tarihli karar ile, 22 Aralık 2000 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından verilmiş olan geçici işletme iznini (*deneme izni*) iptal etmiştir. Mahkeme, özellikle, 15 Ekim 1997 tarihli kararda belirtilen risklerin, bir deprem kuşağında bulunan bölgenin özellikleri ve iklim şartları kadar sözkonusu altın madeninde sodyum siyanür kullanımı ile bağlantılı olduğunu da dikkate almıştır. Mahkeme, bu risklerin ve tehditlerin, aynı yıkama tekniğine dayalı ek önlemler ile her zaman sifra indirilemediği değerlendirilmesinde bulunmuştur. Mahkeme, diğer yandan, sözkonusu idari işlemin, yargılama sonucunda güç kazanmış bir adalet kararını değiştirmeyi amaçlamasından dolayı, itiraz edilen iznin verilmesi ile hukuk Devleti prensibi arasında uygunluk bulunmadığı sonucuna varmıştır.

70. Uyuşmazlık davaları idari yargı önünde devam etmektedir.

4. Çevre Bakanlığı tarafından verilen müsaade ve uyuşmazlık davaları

71. Çevre Bakanlığı, 13 Ocak 2001 tarihinde, «kimyasal arıtma birimi ve atık çamuru depolaması» için üç yıllık geçerliliğe sahip bir izin vermiştir. Ayrıca, 16 Şubat 2001 tarihinde, işletmeci şirket tarafından altmış ton sodyum siyanür ithalatına izin vermiştir.

72. İzmir Üçüncü İdare Mahkemesi, 24 Mayıs 2002 tarihinde, şirket lehine geçici işletme izni verilmesine karşı, Bergama'da ikamet eden on dört kişi tarafından yapılan iptal başvurusunu reddetmiş, yürütülebilecek idari bir işlem olmadığı sonucuna varmıştır.

73. İzmir İdare Mahkemesi, 10 ve 23 Ocak 2002 tarihlerinde, geçici izin verilmesinin iptali amacı ile İzmir Barosu ve bir bölge sakini tarafından yapılan iki başvuru almış, kesinleşen 13 Mayıs 1997 tarihli Danıştay kararında belirtilen görüşleri dikkate alarak, sözkonusu iznin yürütülmesini durdurma kararı almıştır.

74. Uyuşmazlık davaları, idari yargı önünde devam etmektedir.

5. Bakanlar Kurulu'nun kararı

75. Bakanlar Kurulu, 29 Mart 2002 tarihinde, Bergama (İzmir) ilçesi sınırları dahilinde Ovacık ve Çamköy civarında bulunan ve *Normandy Madencilik A.Ş.* şirketine ait altın madeninin faaliyetlerine devam edebileceğine ilişkin «bir prensip kararı» almıştır. Bu karar, kamuya açıklanmamıştır. Hükümet, Mahkeme'nin talebi üzerine, aşağıdaki bu karar metnini Mahkeme'ye bildirmiştir :

«Şu ana kadar yapılan etütlere göre, Bergama ilçesi (İzmir) sınırları dahilinde, Ovacık ve Çamköy civarında bulunan altın madeninin, 24 ton altın ve 24 ton gümüş rezervleri ihtiva eden, 362 kişi için istihdam sağlayan ve ülkemize, 280 milyonu doğrudan doğruya üzere 1200 milyon amerikan doları (USD) düzeyinde katma değer sağlayacak nitelikte bir işletme olduğu ortaya konmuştur.

Ayrıca, bu yatırım ile ilgili kararın, altı başka altın madeninin daha yolunu açacak olması nedeni ile belli bir önem taşıdığı da ortaya konmuştur. Toplam 200 milyon USD maliyete sahip aramalar sayesinde keşfedilmiş olan bu madenler, 500 milyon USD tutarında bir yatırım ile 1450 iş istihdamı yaratacak ve ekonomiye, 2,5 milyar USD tutarında doğrudan ve 10 milyar USD tutarında dolaylı katkı sağlayacaktır.

Öte yandan, konunun uzmanlarına göre, ülkemizde, 6500 tondan fazla altın potansiyeli mevcuttur ve bu potansiyel, 300 milyar tutarında katma değere sahip 70 milyar USD parasal değeri temsil eder.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu tarafından görevlendirilen on bilim adamı tarafından hazırlanan ve 1999 Ekim ayında teslim edilen rapora göre, «insan sağlığını ve çevreyi tehdit etmesinden şüphelenilen riskler ortadan kaldırılmış veya kabul edilebilir nitelikteki değerlerin çok altındaki değerler seviyesine çekilmiştir.»

Zaten, Sağlık Bakanlığı tarafından müsaade edilen deneme sırasında gerçekleştirilen kontrol sonuçları referans değerlerinin altında olduğundan, hiçbir negatif veri tespit edilememiştir.

Dünya kamuoyuna ilk defa sürdürülebilir kalkınma projesi tavsiyesinde bulunan Birleşmiş Milletler Evrensel Gelişme ve Çevre Komisyonuna ait raporu (1987) «Kimyasal Maddeler» başlıklı bölümü, dünya ticaretinin % 10'unu kimyasal maddelerin oluşturduğunu, mevcut olan 70 ila 80 000 çeşit kimyasal maddenin % 80'i için zehirlilik verilerinin bulunmadığını göstermektedir.

Şunu kaydetmek gerekir ki siyanür maddesinin zehirlilik verileri bilinmektedir ve yüz yılı aşkın bir süreden beri gelişmekte olan siyanürle yıkama tekniği bugün teknolojinin en ileri noktasında bulunmakta ve gerekli önlemlerin alınması şartı ile insan sağlığına zarar vermeden uygulanmaya konmaktadır.

Bergama/Ovacık altın madeni ile ilgili on iki yıldan beri kaydedilen gelişmeler incelendiği zaman, 1991 tarihli çevresel etki değerlendirmesinde belirtildiği şekilde, arıtmasız, sadece sıkıştırılmış kil üzerine bırakılan ve atık havuzunda doğal ayrışma tabi tutulan siyanürle yıkama tekniğinin terk edildiği ve onun yerine, tabanı, kil ve yüksek yoğunlukta polietilen jeomembran kaplı atık havuzu, bir siyanür arıtma birimi, bir ağır metal arıtma (*duraylama*), bir gözlem kuyusu ve muhtelif ölçü aletleri ile donanımlı ileri teknoloji tekniğinin konduğu not edilmelidir.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı ve ülke ekonomisine katkısı dikkate alınarak, Bergama kazası (İzmir) sınırları dahilinde Ovacık ve Çamköy civarında bulunan ve IR3549 sayılı 12 Nisan 1992 tarihli ruhsat altında *Normandy Madencilik A.Ş.* tarafından işletilen altın ve gümüş madenleri çıkarma tesislerinin faaliyetlerini sürdürmesi uygun görülmüştür.»

76. Danıştay Sekizinci Dairesi, 30 Temmuz 2002 tarihinde, 29 Mart 2002 tarihli Bakanlar Kurulu kararının usul yönünden iptalini amaçlayan ve İzmir Barosu tarafından yapılan iptal müracaatını kabul edilmez bulmuştur.

77. Danıştay Genel Kurulu, 7 Mart 2004 tarihinde, 30 Temmuz 2002 tarihli kararı bozmuştur. Danıştay Genel Kurulu, söz konusu altın madeni faaliyetlerinin tekrar başlatılması ile ilgili işlemlerin bu karara dayandırılmış olmasına rağmen itiraz konusu olan Bakanlar Kurulu kararının Resmi Gazete'de yayınlanmamış olduğunu ve kararın kamuya açıklanmadığını özellikle dikkate almıştır. Danıştay Genel Kurulu, itiraz konusu kararın bir kopyasını edinmek için davacı tarafın karşılaştığı imkansızlık karşısında, idari yargı merciinin, etkili bir hukuki başvurunun yapılmasını sağlamak üzere bu sureti elde etmesi gerektiğini değerlendirmeye almıştır.

78. Danıştay Altıncı Dairesi, 23 Haziran 2004 tarihinde, Bakanlar Kurulu kararının yürütülmesinin durdurulmasını kararlaştırmıştır. Söz konusu karar özellikle şu hususu belirtmektedir:

«Çevre Bakanlığı onayının mahkeme kararı ile iptal edilmesinden sonra, bu Bakanlığın, işletmeci şirketin, söz konusu faaliyetinin yukarıdaki mahkeme kararlarında belirtilen olumsuz etkilerini azaltmaya veya yok etmeye yönelik önlemleri aldığı göstermek zorunda olduğu yeni bir çevresel etki incelemesi ile ilgili bir işlemi benimsemediği ortaya çıkmıştır (...). Altın madeninin işletilmesine izin veren Bakanlar Kurulu'nun kararı yasal değildir, çünkü çevresel etki değerlendirmesine dayanan izin verilmesi kararı yargı tarafından iptal edilmişti ve Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelik gereği olarak başka hiçbir işlem benimsenmemiştir (...).»

79. Bakanlar Kurulu kararının iptali ile ilgili müracaat şu anda Danıştay önünde bulunmaktadır.

80. İzmir Valiliği, 23 Haziran 2004 tarihli karara dayanarak, 18 Ağustos 2004 tarihinde maden işletmesinin durdurulmasını kararlaştırmıştır.

81. Çevre ve Orman Bakanlığı, 27 Ağustos 2004 tarihli bir yazı ile, şirket tarafından sunulan nihai etki incelemesi konusunda olumlu görüş verdiğini *Normandy Madencilik A.Ş.* şirketine bildirmiştir.

E. Müdahil üçüncü taraf

82. *Normandy Madencilik* şirketi, 1994, 1996 ve Kasım 1997 tarihlerinde gerekli müsaadeleri aldıktan sonra altın madeninin işletmeye hazır olduğunu bildirmektedir. İşletme, 20 ila 23 Şubat 1998 tarihleri arasında tecrübe sıfatıyla devreye konulmuştur. Bu faaliyetler, tesislerin iyi işleyişini kontrol etmeye yönelik olup ticari amaçlı bir üretimi amaçlamamaktadır. Bu tecrübe dönemi boyunca, maden ocağının günlük işletme kapasitesi 1000 ton olduğu halde, 150 ton maden cevheri işletilmiş ve 0,932 kg. altın alınmıştır.

83. İzmir Valiliği, 19 Şubat 1998 tarihinde tecrübe niteliğindeki üretim konusunda bilgi vermiş, 27 Şubat 1998 tarihinde madenin kapatılmasını kararlaştırmıştır (Yukarıda 35. paragraf). Diğer yandan, Valilik, şirkete ve sorumlularına karşı cezai takibat başlatmış, bu takibatlar Şubat 2001 tarihinde bırakılmıştır.

84. Toplama havuzunda siyanürün konsantrasyon oranı 27 Şubat 1998 tarihine kadar ölçülmüştür. Bu ölçümler, konsantrasyon oranının net bir şekilde, kabul edilen uluslararası oranlardan düşük olduğunu kanıtlamıştır. Ayrıca toplama havuzundan çevreye hiçbir atık boşaltımı yapılmamıştır.

85. Şirket, iptal davaları hakkında idari yargı mercilerinin kararının ardından, altın madeninde hiçbir faaliyetin yürütülmediğini belirtmektedir. Daha sonra, yargı kararları tarafından tespit edilen gereklere uyulması için, uluslararası standartları aşan yeni sert önlemler alınmıştır.

Ayrıca, toplama havuzu ve sodyum siyanür kullanımı ile bağlantılı riskler ile ilgili iki rapor hazırlanmış ve bu raporlar, sözkonusu risklerin ihmal edilebilir olduğu sonucunu ifade etmiştir.

86. Şirket, 1999 yılında, risklerin değerlendirilmesi ile ilgili raporlara dayanarak, sözkonusu altın madeninin işletilmesi için yeni bir izin talebinde bulunmuştur.

87. Şirket, Başbakan'ın talebi üzerine hazırlanan TÜBİTAK raporundan sonra, gerekli izinleri almış ve 2001 Nisan ayında altın madenini işletmeye başlamıştır. İşletme bugün de faaliyettedir.

88. Maden faaliyetlerinin başlamasından sonra, risklerini veya çalışma şartlarını değerlendirmeye olanak sağlayan birçok etüt gerek *Golder Associates Ltd.*'de, gerekse İzmir Valiliği nezdinde oluşturulan bir gözetim ve kontrol komitesi ve ilgili bakanlıklar tarafından gerçekleştirilmiştir.

89. Ayrıca, şirket, her ay «Ovacık altın madeni aylık çevre raporu» başlıklı bir raporu halka, sivil toplum örgütlerine, kurumlara ve üniversitelere dağıtmıştır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

A. İç Hukuk

1. Anayasa

90. Anayasa'nın 56'ncı maddesi şöyle demektedir :

“Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. (...)Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir”.

2. Çevre Kanunu

91. 11 Ağustos 1983 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 10. maddesi şu hükmü içermektedir :

“Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir "Çevresel Etki Değerlendirme Raporu" hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir. Bu raporun hangi tip projelerde isteneceği, ihtiva edeceği hususlar ve hangi makamca onaylanacağına dair esaslar yönetmelikle belirlenir”.

92. 2872 sayılı Yasa'nın 28. maddesi aşağıdaki gibidir :

“ Çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar.

Kirletenin, meydana gelen zararlardan ötürü genel hükümlere göre de tazminat sorumluluğu saklıdır”.

93. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13. maddesine göre İdare'nin herhangi bir eyleminden kaynaklanan bir zarara uğrayanlar, bu eylem tarihinden itibaren bir yıl içinde İdareden bu zararlarını talep etmek durumundadırlar. Bu taleplerin kısmen veya tamamen reddi ya da 60 günlük bir süre içinde bu talebe cevap verilmemesi halinde, zarar görenler idari yargıya başvurabilirler.

Ayrıca Borçlar Kanunu hükümlerine göre, hukuka aykırı ve yasadışı işlemler nedeniyle zarara uğrayan kişiler, ister maddi(41.-46.maddeler) ister manevi (47.madde) nitelikte olsun, bu zararlarının tazminini talep etme hakkına sahiptirler. Adli mahkemeler bu konuda ilgiliyi suçlayıcı nitelikteki diğer yargı kararlarıyla bağlı değildirler.

Yine Devlet memurları hakkındaki 657 sayılı Yasa'nın 13. maddesine göre, kamu hukukuna ilişkin bir faaliyetin yürütülmesi sırasında üçüncü kişilerin bir zarara uğraması halinde, doğrudan bu zarara yol açan kamu görevlileri aleyhine değil, ancak Kamu Otoritesi

aleyhine tazminat talebinde bulunulabilir. (Anayasa'nın 129 § 5 maddesi ve Borçlar Kanununun 55. ve 100.maddeleri). Ancak bu her zaman ve her durumda mutlak geçerli bir kural değildir. Şayet idari tasarruftaki hukuka aykırılık, tasarrufun idari özelliğini kaybettirecek derecede ağır ise adli (özel hukuk) mahkemeler, üçüncü kişiler tarafından doğrudan bu tür işlemleri gerçekleştiren kamu görevlilerine karşı açılan tazminat davalarına bakabilirler (borçlar kanunu'nun 50. maddesi).

94. Çevre Bakanlığı, 7 Şubat 1993 tarihinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliğini kabul etmiştir. Bu yönetmelik 27 Aralık 1997 tarihli ikinci bir yönetmelik ile değiştirilmiştir. Daha sonra 6 Haziran 2002 tarihli Resmi Gazete'de yeni bir Yönetmelik daha yayımlanmıştır. Bugün ise, 16 Aralık 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ÇED Yönetmeliği yürürlüktedir.

Bu son Yönetmeliğin 7. maddesi ile ek düzenlemelerine göre, madencilik faaliyetlerinin yürütüldüğü arazilerin yüzölçümünün 25 hektarı aştığı durumlarda ÇED zorunludur. ÇED hazırlığı konusundaki prosedür, proje sahibinin Çevre Bakanlığı'na yapmış olduğu başvuru ile başlar. Başvuru sonucunda konuyla ilgili çeşitli uzmanlar ile kamu kuruluşlarının yetkili uzmanları ve proje sahibinin temsilcilerinden oluşan bir İnceleme Komisyonu oluşturulur (madde 8). Bu komisyon kamunun karara katılım usulü ve sürecini belirler (madde 9). Ardından en geç bir yıl içinde hazırlanacak olan ÇED raporunun özel içeriğini ve çerçevesini çizer (madde 10). Bu şekilde gerçekleştirilen rapor halka açıktır ve bu rapor ayrıca Komisyon tarafından da incelenir ve şayet Komisyon raporda çeşitli eksiklikler belirlerse yeni ve ek inceleme ve etütler isteyebilir (madde 12). Nihayet Çevre Bakanlığı kendisine sunulan rapordaki bilgileri dikkate alarak faaliyete müsaade verilmesi veya faaliyetin çevresel etkilerinin olumsuz olduğu yönünde karar alır. İlgili Valilik, Çevre Bakanlığı'nın bu konudaki kararını en uygun duyuru araçları ile kamunun bilgisine sunar. Projesi reddedilen başvurular Bakanlığın olumsuz görüşü akabinde bu görüşteki koşulların değişmesi halinde yeni bir proje ile yeni bir talepte bulunabilir (madde 14).

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Bakanlığın kararının içeriği ve sonucu ne olursa olsun, bu karar idari yargı mercileri önünde iptal davası konusu edilebilir.

Yönetmeliğin 6.maddesi şu hükmü içermektedir:

“Bu yönetmelik çerçevesinde bir proje gerçekleştirmeyi öngören gerçek ve tüzel kişiler, çevresel etki değerlendirmesine tabi olan projeler bakımından bir ÇED raporu hazırlayıp, yetkili mercilere sunmalıdırlar ve alınan karar gereğince hareket etmelidirler (...). Bu yönetmeliğe tabi projeler bakımından olumlu bir karar alınmadığı takdirde, bu projelere hiçbir onay veya izin verilemez, hiçbir inşaat faaliyetine ruhsat verilemez ve bu projeye ilgili yatırıma başlanamaz”.

3. Yargı kararlarının İdare tarafından yerine getirilmesi

95. Anayasa'nın 138 § 4 maddesine göre:

“Yasama ve Yürütme organları ile İdare yargı kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve İdare, mahkeme kararlarını hiçbir biçimde değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.”

96. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Yasası'nın 28. maddesi şöyledir:

“1. Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez. Ancak, haciz veya ihtiyati haciz uygulamaları ile ilgili vergi davalarında vergi mahkemelerince verilen kararlar hakkında, bu kararların kesinleşmesinden sonra idarece işlem tesis edilir.

3. Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemeleri kararlarına göre işlem tesis edilmeyen veya eylemde bulunulmayan hallerde idare aleyhine Danıştay ve ilgili idari mahkemede maddi ve manevi tazminat davası açılabilir.

4. Mahkeme kararlarının otuz gün içinde kamu görevlilerince kasten yerine getirilmemesi halinde ilgili, idare aleyhine dava açabileceği gibi, kararı yerine getirmeyen kamu görevlisi aleyhine de tazminat davası açılabilir.”

97. 2577 sayılı Kanun’un 52 § 4 maddesi şu hükmü içermektedir:

“Kararın bozulması, kararın yürütülmesini kendiliğinden durdurur.”

B. Çevre Hukukuna İlişkin Uluslararası Belgeler

98. Çevre konusunda Brezilya’nın Rio de Janerio kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Konferansı sonucunda kabul edilen Rio Bildirgesinde (A/CONF.151/26 – Cilt 1) çevre konusunda Devletlerin hukuki sorumluluğu kavramı geliştirilmiştir. Bu bildirgenin 10 numaralı prensibi şu hükmü içermektedir :

“Çevre sorunlarını ele almanın en iyi şekli ve uygun olan çözüm konuyla ilgili her aşamada ilgili bütün vatandaşların kararlara katılımını sağlamaktır. Ulusal düzeyde, her kişi, tehlikeli faaliyet ve maddeler ile ilgili bilgiler dahil olmak üzere, kamu makamlarının sahip olduğu çevre ile ilgili tüm bilgilere ulaşabilmeli ve karar alma sürecine katılma olanağına sahip olmalıdır. Devletler, bu bilgilere halkın ulaşmasını sağlamalı ve ayrıca halkın alınacak kararlara katılımını ve duyarlılığını kolaylaştırmalı ve özendirmelidir. Devletler ayrıca ilgililerin bu konuda yapabilecekleri idari ve yargısal başvuru haklarının kolaylaştırılmasını sağlamalıdır”.

99. Rio Bildirgesininin 10. maddesinin Avrupa’da uygulanması Birleşmiş Milletler Ekonomik İşler Komisyonu’nun çalışmaları neticesinde Aarhus Anlaşması (Çevre Konusunda bilgilere erişim, halkın karar sürecine katılımı, ve yargısal yollara başvurma hakkında Anlaşma, ECE/CEP/43) çevre konularında vatandaşların başvuru hak ve usulleri ile bilgi edinme haklarının düzenlendiği bir anlaşmadır) ile 25 Haziran 1998 tarihinde kabul edilmiş ve 30 Ekim 2001 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Halen bu anlaşma 30 Avrupa ülkesi tarafından onaylanmıştır. Türkiye ise bu anlaşmaya ne katılmış ne de imza koymuştur.

Söz konusu anlaşmanın ekseni şu noktalara dayanmaktadır :

- kamu otoriteleri tarafından saydamlık ve açıklık prensipleri uyarınca kamusal bilgilere ulaşma hakkının geliştirilmesi.
- Halkın çevre konularını ilgilendiren genel idari kararlara katılımını kolaylaştıracak düzenlemelerin gerçekleştirilmesi. Özellikle planlama işlemleri bakımından, işlemin başlangıcından sona ermesine kadar her aşamada bireylerin görüşleri ve çözüm önerileri ile etkili olabilecekleri başvuru imkanlarının düzenlenmesi ve

giderek de bireylerin bu katılımının nihai kararda dikkate alınması ve bu durumun kamuoyuna açıklanması.

- Çevre alanındaki düzenlemeler ile çevre işlemleri konusunda bireylerin yargı organları önünde hak aramalarının kolaylaştırılması ve hak arayacak kişilerin kapsamının genişletilmesi.

100. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, çevre ve insan haklarına ilişkin olarak, 27 Haziran 2003 tarihinde 1614 sayılı bir “Tavsiye Kararı” vermiştir. Bu Tavsiye kararının konumuzla ilgili kısmı şöyledir:

“Parlamenterler Meclisi, üye Devletlerin hükümetlerine şu hususları tavsiye eder:

i) Hükümetler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 2, 3 ve 8. maddelerinde ve AİHS’nin eki Protokol’ün 1.maddesinde güvence altına alındığı gibi, kişinin yaşam hakkı, sağlık hakkı, özel yaşamı ve aile yaşamı ile vücut ve mal bütünlüğünü, özellikle çevrenin korunması gerekliliğini de gözönüne alarak, etkili biçimde koruyucu tedbirler almalıdır.

ii) Hükümetler, tercihen anayasal düzeyde ve fakat en azından yasal düzenlemeler sonucunda çevre hakkının Devlet açısından mutlak olarak korunması gereken nesnel bir insan hakkı olduğunu kabul etmelidirler.

iii) Hükümetler, Aarhus Anlaşmasında kabul edildiği üzere, çevre alanında bireylerin bilgi edinme ve alınan kararlara katılım hakları ile kişisel nitelikteki yargısal başvuru haklarını güvence altına almayı kabul etmelidirler.

(...)”

HUKUKA DAİR

I. İLK DEĞERLENDİRMELER:

101. AİHM, 13 Ocak 2004 tarihinde vefat eden İzzet Öçkan’ı temsilen Ayşe Öçkan’ın duruşmaya katılması uygun görülmüştür.

102. Olayların özellikleri dikkate alındığında (bkz. yukarıda 12 no’lu paragraf), Bergama’daki altın madenine izin verilmesi işlemine karşı İ. Öçkan tarafından yapılan başvuru bağlamında Ayşe Öçkan’ın da AİHS’nin 2, 6 § 1, 8. ve 13. maddeleri uyarınca Sözleşme organları önünde yasal haklara sahip olduğu ve sonuçta da Ayşe Öçkan’ın davayı eşinin yerine takip edebileceği kabul edilmektedir. (bkz. Emsal olarak, Dalban c. Romanya davası (GC) no: 28114/95, § 39 CEDH 1999-VI).

Sonuç olarak AİHM, bu dava kapsamında Bayan Öçkan’ın başvuranın yerini alarak davayı takip etmesini kabul etmiştir.

II. AİHS’NİN 8. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

103. Başvuranlar ulusal idari otoriteler tarafından siyanür yöntemi ile altın madeni işletmeciliğine izin verilmesi yönündeki kararın AİHS’nin 8. maddesi ile güvence altına alınan haklarının ihlal edildiğini iddia etmişlerdir. Söz konusu madde şöyledir:

“1. Herkes özel ve ailevi hayatına, meskenine ve haberleşme hakkına saygı gösterilmesini talep hakkına sahiptir.

2. Bu haklara resmi makamlar tarafından müdahale, ancak yasa ile düzenlenmesi koşuluyla ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu düzeni, ülkenin ekonomik yararı, düzenin korunması, suçların önlenmesi, sağlık, ahlak ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için zorunlu olduğu ölçüde mümkün olabilir.”

A. Tarafların savları:

1. Başvuranlar

104. Başvuranlar, öncelikle ulusal idari otoriteler tarafından siyanür yöntemi ile altın madeni işletmeciliğine izin verilmesi yönündeki karara itiraz etmektedirler. Yine başvuranlar, bu yöntemin yaşam haklarını, özel yaşamlarını ve aile yaşamlarını tehdit eden riskler taşıdığı yargı kararlarıyla tespit edilmiş olduğunu belirtmektedirler. Bu bakımdan da İzmir İdare Mahkemesi’nin 1 Haziran 2001 tarihli kararını dile getirmektedirler. Bu kararda Mahkemece, özellikle “ağır metaller ile siyanüre bağlı risklerin çevre üzerindeki etkisinin 20 yıl ila 50 yıl boyunca sürebileceği dikkate alındığında, bu durumun yöre sakinlerinin çevre haklarını olumsuz etkileyeceği açıktır” (yukarıda 48 no’lu paragraf) hükmüne yer verilmiştir.

105. Başvuranlar yine başvurularında altın madeninde tonlarca patlayıcı madde depolanmış olmasının da oldukça önemli bir risk oluşturduğunu ileri sürmektedirler.

106. Diğer yandan yöre sakinleri ile idari otoriteler arasında süregelen yargısal uyuşmazlık sürecinin uzunluğu ve İdarenin kesinleşmiş kararlara karşı keyfi davranması da yöre halkının özel yaşamını çekilmez hale getirmiştir.

2. Hükümet

107. Hükümet öncelikle AİHS’nin 8. maddesinin bu olaya uygulanabileceğini reddetmektedir. Hükümete göre başvuranların referansta bulunduğu risk farazi niteliktedir. Bu risk ancak 20 ila 50 yıllık süre içinde ortaya çıkabilir. Şu anda mevcut olan ciddi bir risk söz konusu değildir. Üstelik başvuranlar söz konusu altın madeni ocağından kaynaklanan hiçbir somut zararı ortaya koyamamaktadırlar.

108. Diğer yandan hiçbir sodyum siyanür atığı ve konsantrasyonu bölgede vuku bulmadığından ve sodyum siyanür ihtiva eden atık boşaltma ile bağlantılı olarak ölçülebilen hiçbir risk mevcut olmadığından sodyum siyanür kullanımı başvuranların hakları üzerinde etkili olmaz. AİHM içtihatlarına göre, AİHS’nin 8. maddesinin uygulanabilmesi için, sodyum siyanür kullanımı dolayısıyla, başvuranların ailevi ve özel yaşamı üzerinde doğrudan doğruya zarar doğurucu bir etkinin baş göstermesi gerekir ki, bu olayda böyle bir durum söz konusu değildir.

109. Nisan 2001 tarihinden beri altın maden ocağı, Çevre Bakanlığı'nın görüşüne uygun olarak deneme üretimi faaliyetini yürütmektedir ki, Bakanlık yetkilileri de yatırım sahibi şirketin yeni önlemler aldığını ve kendisine vermiş olduğu taahhütleri yerine getirdiğini belirtmektedir. Hükümet, ayrıca altın ocağı işletmesinin yerel halkın sağlığı, zeytin ağaçları veya tarım alanları için hiçbir tehlike taşımadığını ileri sürmektedir. Hükümet bu belirlemeler çerçevesinde, esas itibari ile AİHS'nin 8. maddesinin bu durumda uygulanmayacağını savunmaktadır.

110. Hükümet, bu olay dolayısıyla, AİHS'nin ihlal edilmiş olduğu iddiasını reddetmektedir. Hükümet, İdarenin konuyla ilgili olarak yargı makamlarınca verilmiş olan yargı kararlarına tamamen uygun hareket etmiş olduğunu ve maden hakkında verilmiş bulunan izinlerin yargı kararları neticesinde iptal edilmiş olduğunu ve bu kapsamda da Ovacık altın madeni ocağının Nisan 2001 tarihinden önce hiç işletilmediğini ifade etmektedir. Hükümete göre, 2000 ve 2001 yıllarında verilen izinler madende herhangi bir risk bulunmadığını teyit eden bir çok etüt ve incelemeye dayanmaktadır. Kaldı ki, ne olursa olsun, bu hususlara ilişkin yargısal uyuşmazlıklar da halen yargı mercilerinin önünde görülmektedir.

B. Mahkemenin Değerlendirmesi

1. AİHS'nin 8. maddesinin uygulanabilirliği hakkında

111. AİHM, öncelikle başvuruların, siyanür yöntemiyle işletilmekte olan Ovacık altın madeni ocağı civarında bulunan Çamköy ve Süleymaniye köylerinde ve Dikili'de ikamet etmekte olduklarını not etmektedir (yukarıda paragraf 12).

112. Çok sayıda inceleme altın madeni ocağının ihtiva ettiği riskleri ortaya koymuş ve Danıştay da bunlara dayanarak 13 Mayıs 1997 tarihli kararında faaliyete izin veren kararın kamu yararına uygun olmadığı sonucuna varmıştır. Danıştay'a göre, altın madeni ocağının coğrafi konumundan ve bölgenin toprak ve zemin özelliklerinden dolayı, maden ocağında sodyum siyanür kullanımı, çevreyi, çevre halkının sağlıklı yaşam haklarını ve çevre güvenliğini tehlikeye koyabilen bir tehdit oluşturmakta ve işletmeci şirketin taahhüt ettiği çevre güvenlik önlemleri de böyle bir faaliyetin ihtiva ettiği riski ortadan kaldırma konusunda yetersiz kalmaktadır. (yukarıda 26. paragraf).

113. AİHM, AİHS'nin 8. maddesinin uygulanabilmesi için mutlaka başvuruların yaşamları bakımından ağır bir tehlike halinin varlığını gerekli görmemekte; ilgililerin sağlığını ve özel ve aile yaşamlarını etkileyecek biçimde meskenlerinden yararlanmalarını ciddi tehlikeye atabilecek ağır çevre ihlallerinin varlığını madde uygulaması bakımından yeterli addetmektedir. (İspanya-Lopez Ostra davası, 9 Aralık 1994 tarihli karar, seri A no: 303-C § 51).

Aynı durum, ÇED çalışmaları ve süreci boyunca belirlenmiş bulunan bir faaliyetin tehlikeli etkilerinin, üçüncü kişiler üzerinde sonuç yaratması bakımından da geçerli olup; bu kapsamda AİHS'nin 8. maddesi açısından bu tehlikeli etkiler ile üçüncü kişilerin özel ve ailevi yaşamları arasında yeterince sıkı bir hukuksal bağın varlığı yeterlidir. Aksine bir yorum, bireylerin AİHS'nin 8. maddesinin 1. paragrafı uyarınca güvence altına alınmış haklarının korunması yönündeki Devletin makul yükümlülüğünü anlamsız kılmaktadır.

114. Danıştay'ın 13 Mayıs 1997 tarihli kararında yapmış olduğu saptamaları dikkate alarak, Mahkeme 8. maddenin uygulanması gerektiği sonucuna varmıştır.

2. AİHS'nin 8. Maddesi üzerine:

115. AİHM, çevre sorunları üzerinde etkili olan Devlet tasarrufları sonucunda oluşan uyuşmazlıklara ilişkin davalarda gerçekleştireceği incelemenin iki farklı temeli olduğunu hatırlatır. Birincisi, AİHM, ulusal mercilere ait kararların maddi içeriğinin AİHS'nin 8. maddesine uygunluğunu değerlendirebilir. İkinci olarak AİHM, ulusal makamlarca tesis edilen işlemlerde uygulanan karar alma sürecinde, bireylerin menfaatlerinin usule uygun olarak dikkate alınıp alınmadığını inceleyebilir. (bu bakımdan karşılaştırma için bkz. İngiltere'ye karşı Hatton ve diğerleri (GC) no: 36022/97 § 99, CEDH 2003-VIII).

a) İçerik denetimi açısından:

116. AİHM, çeşitli kararlarında, çevre ile bağlantı uyuşmazlıklarda Devletin geniş bir değerlendirme yetkisine haiz olduğunu belirtmiştir. (yukarıda 100 no'lu paragrafta belirtilen Hatton ve diğerleri kararı ile ; İngiltere'ye karşı Buckley kararı- 25 Eylül 1996 tarihli bu karar için bkz. Kararlar Dergisi, 1996-IV, §§ 74-77).

117. AİHM, uyuşmazlık konusuyla ilgili olarak, Ovacık altın madeni ocağına izin verme hususunda yetkililerin aldığı kararın Danıştay tarafından iptal edildiğine dikkati çeker (yukarıda 26. paragraf). Davada tarafların yararlarını karşılaştıran Danıştay, altın madenine verilen iznin sağlayacağı yarar ile başvuranların yaşam ve çevre hakları arasında bir denge kurmuş ve neticede de başvuranların haklarına üstünlük tanıyarak, işlemde kamu yararına uygunluk görmemiştir (Yukarıda aynı paragraf). Danıştay kararında varılan bu sonuç karşısında, ulusal yetkili mercilere genel olarak tanınan değerlendirme marjı çerçevesinde başka bir incelemeye gerek bulunmamaktadır. Sonuç olarak, AİHM tarafından yapılacak yegane inceleme, karar sürecinin bütünlüğü içinde ilgililere yönelik uygulamaların AİHS'nin 8. maddesi tarafından tanınan prosedür garantilerine uygun olup olmadığının denetimine ilişkindir.

b) Prosedür denetimi açısından:

118. AİHM, yerleşik içtihadı uyarınca, AİHS'nin 8. maddesinin hiçbir açık prosedür koşulu öngörmemiş olmasına rağmen, idari kararlarda, karar alma sürecinin adil olmasını ve bu aşamada karardan etkilenecek bireylerin AİHS'nin 8. maddesi tarafından korunan haklarına saygı gösterilmesi gereğinin kabul edildiğini hatırlatır. (Karşılaştırma için bkz. McMichael-İngiltere, 24 Şubat 1995 tarihli karar, seri A, no: 307-B, s. 55 § 87). Bu durumda, prosedüre ilişkin tüm unsurların ve özellikle de karar almada güdülen politika veya karar tipi çerçevesinde, karar süreci boyunca bireylerin görüşlerinin hangi ölçüde dikkate alındığı ve mevcut prosedür güvenceleri dikkate alınmalıdır. (yukarıda zikredilen Hatton ve diğerleri ile ilgili dava, § 104). Ancak, buradan hareketle, kararların çözümlenecek sorunların bütün yönleriyle ve tüm veriler ışığında değerlendirilerek alınabileceği sonucu da çıkarılamaz.

119. Bir Devlet için çetrefil nitelikteki çevresel ve ekonomik sorunların ele alınıp, çözümlenmesi aşamasında, karar süreci her şeyden önce çevreye ve kişi haklarına zarar verebilen faaliyetlerin etkilerini önceden önleyecek ve değerlendirecek şekilde tesis edilmelidir. Böylece çeşitli menfaat çatışmaları arasında adil bir denge tesis edilerek; karşıt görüşlerin dile getirilmesine olanak sağlayacak gerekli etütlerin ve soruşturmaların gerçekleştirilmesi sağlanacaktır (yukarıda zikredilen Hatton ve diğerleri, § 128).

Bu inceleme sonuçlarına ve karşı karşıya kaldıkları tehlikeyi değerlendirmeye olanak sağlayan bilgilere halkın erişebilmesinin önemi şüphe götürmez (karşılaştırma için bkz. İtalya'ya karşı Guerra ve diğerleri, 19 Şubat 1998 tarihli karar, Derleme 1998-I, S. 223 § 60 ve İngiltere'ye karşı McGinley ve Egan, 19 Haziran 1998 tarihli karar, Derleme 1998- III p. 1362, § 97). Nihayet, karardan etkilenecek olan tüm bireyler, karar süreci içinde görüş ve menfaatlerinin yeterince dikkate alınmadığını dile getirebilmek için, konuyla ilgili her türlü tasarrufa karşı yargısal başvuru hakkına sahip kılınmalıdır (Karşılaştırma için bkz daha önce zikredilen Hatton ve diğerleri ile ilgili dava, § 127).

120. Söz konusu davada, Çevre Bakanlığı tarafından 19 Ekim 1994 tarihinde tesis edilen Ovacık altın madeni işletme izni öncesinde, uzun bir süre boyunca yürütülen bir seri kamuoyu anketi ve incelemeleri yapılmıştır. Bu kapsamda, çevresel etki değerlendirmesi Çevre Yasası AİHS'nin 10. maddesine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. (Yukarıda 21. paragraf). 26 Ekim 1992 tarihinde bölge halkını bilgilendirmeye yönelik bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantı sırasında, ulaşılan çevresel etki değerlendirmeleri, katılımcıların görüşlerini ifade edebilmeleri için bilgilerine sunulmuştur. (Yukarıda 20. paragraf). Böylelikle gerek başvuranlar gerekse bölgede ikamet edenler, söz konusu değerlendirmeler de dahil olmak üzere, geçerli bütün belgelere ulaşabilmişlerdir.

121. Danıştay 13 Mayıs 1997 tarihli kararıyla, 19.10.1994 tarihli işlemi iptal ederken, Devletin kişilerin sağlıklı bir çevrede yaşama haklarını müspet anlamda koruma yükümlülüğünü temel referans norm olarak ele almıştır. Danıştay, bu kapsamda, siyanür yönteminin kullanılmasının insan ve çevre sağlığı ile ekolojik sistem üzerinde yol açabileceği tehlikelerin belirlendiği ÇED raporu ile diğer raporlara dayanarak ve madenin bulunduğu yerin coğrafi özelliklerini, yöredeki toprak yapısının özelliklerini dikkate alarak, madene verilen işletme izninin kamu yararına uygun olmadığını ortaya koymuştur.

122. Altın madenin faaliyetinin durdurulması ise, Danıştay'ın 13 Mayıs 1997 tarihli icra edilebilir nitelikteki bu kararından 10 ay ve yine AİHM' nin 20.10.1997 tarihli kararından ise 4 ay geçtikten sonra 27 Şubat 1998 tarihinde gerçekleşmiştir.

123. Esas itibarıyla Hükümetin savunmasından da görüleceği üzere söz konusu bu yargı kararının her halükarda 01.04.1998 itibarıyla kesinleşmiş olduğu tartışmasızdır. Buna göre öncelikle ifade etmek gerekir ki, çeşitli idari otoriteler tarafından tesis edilmiş olan izin işlemlerinin dayanağı durumundaki Başbakanlığın 01.04.2000 tarihli görüşü, olsa olsa İdarenin, iç hukuk kurallarına aykırı biçimde, yargı kararına uygun davranmama yönünde bir irade açıklaması anlamını taşımaktadır. Öyle ki, bu idari makamların hiçbiri, Yönetmeliğin 6. maddesinde öngörülen Çevresel Etki Değerlendirme raporu (yukarıda 94. paragraf) yerine geçebilecek nitelikte işlemler yapamayacağı gibi; yetkili İdare tarafından bugüne kadar yargı kararları ile iptal edilmiş olan Çevresel Etki Değerlendirme raporu yerine yeni ve başka bir raporun da ikame edilmediği hususu da tartışmasızdır. (bakınız yukarıdaki 50 no'lu paragraf).

Diğer taraftan da ifade etmek gerekir ki, bu konuda Hükümetin ileri sürmüş olduğu argümanları doğrulayan ve içerik denetimi sonucunda İdare lehine verilmiş tek bir yargı kararı da bulunmamaktadır.

124. AİHM, İdarenin hukuk Devletinin bir unsuru olduğunu ve bunun da en önemli ögesinin "yargının iyi yönetimi" ilkesi olduğunu ve yargı kararlarının İdare tarafından yerine getirilmesinin reddedilmesi ya da geciktirilmesi durumunda, yargılama sürecinde kişilere tanınan güvencelerin varlık nedenlerini kaybettiğini özellikle hatırlatır. (karşılaştırma için

bkz. Yunanistan'a karşı Horsnby davası, 19 Mart 1997 tarihli karar, Kararlar Derlemesi 1997-II, S. 510-511, § 41).

125. Olayda sadece Türk yasal mevzuatı tarafından değil ayrıca idari yargı kararlarıyla da belirlenmiş olan başvuruların prosedüral güvencelerinin, Nisan 2001 tarihinde çalışmalarına başlayan altın madeni ocağı faaliyetlerinin sürdürülmesine yönelik olarak Bakanlar Kurulu tarafından verilen ve kamuya açıklanmayan 29 Mart 2002 tarihli bir karar neticesinde ortadan kaldırıldığı tespit edilmiştir (yukarıda 75. paragraf). Böylelikle, yetkili idari makamlar, başvuruların sahip olduğu tüm prosedür güvencelerini bertaraf etmişlerdir.

c) Sonuç

126. AİHM, savunmacı Devletin, AİHS'nin 8. maddesini dikkate almadan, başvuruların özel ve ailevi yaşamlarına saygı gösterilmesini talep hakkına ilişkin güvenceleri sağlama yükümlülüğünü yerine getirmediğini tespit etmektedir.

Sonuç olarak, bu hüküm ihlal edilmiştir.

III. AİHS'nin 6 § 1 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

127. Başvuranlar medeni haklarını dile getirme yönünde sahip oldukları etkili yargısal korunmadan yararlanma haklarının, idari yargı kararlarına uymayı reddeden İdarenin tasarrufları sonucu ihlal edildiğini iddia etmektedirler.

Başvuranların bu iddialarını dayandırdıkları AİHS'nin 6 § 1 maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“Herkes medeni hak ve yükümlülükleri konusunda (...) karar verecek olan ve yasalarla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil şekilde, halka açık olarak, makul bir süre içinde davasının dinlenmesini isteme hakkına sahiptir (...).”

A. AİHS'nin 6 § 1 Maddesinin uygulanabilirliği hakkında

128. Hükümet, olayla ilgili olarak, başvuruların sadece muhtemel, farazi nitelikte ve özellikle de hiçbir zarara yol açmamış bulunan bir riske dayalı taleplerine AİHS'nin 6 § 1 maddesinin uygulanamayacağını ve bu kapsamda da başvurular tarafından ortaya konan şikayetlerin AİHS'nin 6.maddesi anlamında “medeni hak ve yükümlülükler” kapsamında mütalaa edilemeyeceğini savunmaktadır.

129. Başvuranlar, Türk yasal mevzuatının, sahip oldukları çevre haklarının ihlali nedeniyle uğradıkları zararlardan dolayı tazminat talebinde bulunma haklarını tanıdığını belirtmektedirler. Nitekim başvurular ayrıca, mahkeme kararlarının uygulanmaması nedeniyle uğramış oldukları zararları da talep etme hakkına sahiptirler ve zaten bu haklarını da kullanmışlardır (yukarıda 34 ve 38 ila 40. paragraflar).

Sonuç olarak, başvuruların bu davada dile getirmiş oldukları haklarının açıkça AİHS'nin 6 § 1 maddesi kapsamında ve malvarlıklarıyla ilgili haklardan olduğu açıktır.

130. AİHM, AİHS'nin 6 § 1 maddesinin uygulanabilmesi için, uyuşmazlıkta ileri sürülen medeni hakların, ülkelerin iç hukuk sistemlerinde de tanınan ve en azından başvurular açısından savunulabilir nitelikte bir hakkın varlığını aramaktadır ki, bu başvuruların gerçek ve ciddi nitelikte başvuru olması gerekir. Ayrıca bu nitelikteki bir hakkın kapsamının veya kullanılma usullerinin de belirlenmiş olması şarttır. Bu bakımdan hakkın kullanılmasına ilişkin öngörülen usulü kurallarda, başvuru imkanları için öngörülmüş olan hukuki bağın zayıf ve uzak bir bağ olması, AİHS'nin 6 § 1 maddesinin uygulanması için yeterli addedilemez. (Bk. İsviçre'ye karşı Balmer – Schafroth ve diğerleri davası, 26 Ağustos 1997 tarihli karar, Kararlar Derlemesi 1997-IV, § 32 ve İsviçre'ye karşı Athanasoğlu ve diğerleri davası (GC) no: 27644/95. § 43, CEDH 2000-IV)

131. AİHM, öncelikle, başvuranlar tarafından yapılan 8 Kasım 1994 tarihli başvurunun, çevresel etkileri değerlendirme incelemesi uyarınca Ovacık altın madeni ocağına izin verilmesi yönündeki Çevre Bakanlığı işleminin yöre halkının sağlıklı bir çevrede yaşam hakkı açısından tehlikeler doğurduğu belirtilerek yapıldığını ve böylelikle izne karşı çıkıldığını gösteren bir başvuru olduğunu kabul etmektedir. (yukarıda paragraf 23). Başvuranların İdari yargı merciler önünde ortaya koyduğu haklar da, Ovacık altın madeni işletmesinin yol açtığı risklere karşı vücut bütünlüğüne dayalı haklarının etkili bir şekilde korunmasını sağlama yönündedir.

132. Mahkeme, böyle bir hakkın, Türk hukuk düzeninde, Danıştay kararında da göndermede bulunulduğu gibi, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı olarak belirlenmiş olduğu (Anayasa, Madde 56 – yukarıda paragraf 90) sonucuna ulaşılmaktadır. (yukarıda paragraf 26). Bu durumda başvuranlar, sözkonusu altın madeni ocağı faaliyetlerinden dolayı çevreye verilen zararlara karşı, Türk hukuku gereğince korunan bir etkili başvuru hakkına sahiptirler. Hiç şüphesiz, bu başvuru gerçek ve ciddi niteliktedir.

133. Başvuru konusu hakkın, medeni haklardan olup olmadığı konusunda, AİHM, siyanür yöntemi uygulanan Ovacık altın madeni işletmesinin arz ettiği riskin taşıdığı önemini, çeşitli incelemelere dayalı olarak belirleyen Danıştay kararındaki tespitleri dikkate almak durumundadır. Bu tespit de başvuranların yaşam bütünlüğü hakkının doğrudan korunması ile ilgilidir. Aynı şekilde, başvuranlar, iptal davası açmak suretiyle sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama haklarının ihlali nedeniyle mevcut olan yegane korunma imkanını kullanmışlardır. (karşılaştırma için bk. İspanya'ya karşı Gorraiz Lizzaraga ve diğerleri davası, no: 62543/00, §§ 46-47, 27 Nisan 2004). Danıştay'ın iptal kararı sonrasında ise, bu kararı etkisiz ve sonuçsuz bırakacak her türlü idari tasarruf, tazminat talebi yolunu açmaktadır. (Yukarıda 93. ve 96. paragraflar) Sonuç olarak, idari yargı mercileri önündeki yargılama prosedürünün, bütünü itibariyle, başvuranların medeni hakları ile ilgili olduğu kabul edilmelidir.

134. Böylece, AİHS'nin 6. maddesi bu olayda uygulanabilir niteliktedir.

B. AİHS'nin 6 § 1 maddesi açısından inceleme:

135. AİHM, Danıştay'ın 13 Mayıs 1997 tarihli kararının 01.04.1998 tarihinde kesinleşmiş olsa bile verildiği tarihte uygulanabilir nitelikte olduğu ve bu tarih itibariyle de idari işlemin sonuçlarını durdurucu bir etkiye sahip olduğu tespitinde bulunmaktadır. Yukarıda 39 no'lu paragraftaki yargı kararlarıyla da vurgulandığı gibi, durdurucu etkiyi sağlayan bu yargı kararı öngörülen süre içinde yerine getirilmemiştir.

136. Diğer taraftan Başbakanlığın talimatlarıyla verilen bakanlık izinleriyle 13.04.2001 tarihinde başlayan deneme mahiyetindeki üretim faaliyetinin hiçbir yasal dayanağı bulunmamaktadır ki, bu durum, yukarıda 48,65,66,69,73 ve 78 no'lu paragraflarda belirtilen yargı kararlarıyla da ortaya konulduğu gibi, yargı kararının dolanılması anlamına gelmektedir. Böyle bir durum, hukukun üstünlüğü ve hukuk güvenliği ilkelerinin dayandığı hukuk devleti prensibine aykırılık oluşturmaktadır.

137. Mahkeme, önceki belirlemeleri de dikkate alarak, ulusal makamların, Danıştay tarafından 1 Nisan 1998 tarihinde onanan İzmir 1. İdare Mahkemesi'nin 15.10.1997 tarihli kararına makul bir süre içinde riayet etmeyerek, AİHS'nin 6. maddesinin öngördüğü etkili koruma anlayışını bertaraf ettiği kanısına ulaşmıştır.

138. Dolayısıyla AİHS'nin 6 § 1 maddesi ihlal edilmiştir.

IV. AİHS'NİN 2. ve 13. MADDELERİNİN İHLALİ İDDİASI HAKKINDA

139. Başvuranlar, siyanür kullanılarak altın madeni ocağının işletilmesi için ulusal yetkili merciler tarafından izin verilmiş olmasının ve ayrıca bu iznin iptaline ilişkin idari yargı mercilerinin kararlarına yetkili makamlarca uyulmamasının, sahip oldukları yaşam hakları ile etkin yargısal korumadan yararlanma haklarını ihlal ettiğini iddia ederek; AİHS'nin 2. ve 13. maddelerine atıfta bulunmaktadır.

140. AİHM, bu iddiaların, esas itibarıyla, yukarıda belirtilen ve AİHS'nin 8. ve 6 § 1 maddeleri açısından belirtilen iddialar ile aynı nitelikte olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla AİHM, başvuruların bu iddialarının ayrıca değerlendirilmesini gerekli görmemektedir.

V. AİHS'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

141. AİHS'nin 41. maddesine göre,

“ Mahkeme, AİHS'nin veya eki protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve AİHS'nin Yüksek akidi Devletin iç hukuk düzeni bu ihlali sadece kısmen giderebiliyorsa, mahkeme, zarar gören tarafa hakkaniyete uygun bir tazminat sağlar”.

A. Zarar, masraf ve mahkeme harcamaları

142. Başvuranlar, maddi zarar, masraf ve mahkeme harcamaları için bir ödeme talep etmemektedirler. Buna karşılık başvuruların her biri, manevi yönden uğramış oldukları zararın tazmini olarak 10.000 Euro tutarında bir bedel talep etmektedirler.

143. Hükümet, bu konuda görüş belirtmemiştir.

144. AİHM, AİHS'nin ihlalinin başvurular açısından dikkate değer ve önemli bir zarara yol açtığını kabul etmektedir. İzin işleminin iptal edildiği mahkeme kararının Hukuk Devletinin temel prensiplerinin çiğnenmesi pahasına uygulanmadığı tespit edilmiştir. Böylece, başvurular, idari makamların bu mahkeme kararına uymasını sağlayabilmek için, merkezi otoritenin çok sayıda işlemine karşı çeşitli başvurularda bulunmak ve böylelikle

oluşan zor yaşam koşullarına katlanmak zorunda kalmışlardır. Böyle bir zararı tam olarak belirleyebilmek mümkün değildir. Ancak, hakkaniyete uygun olarak Mahkeme başvuranların her birine 3 000 Euro tutarında bir tazminat ödenmesini kararlaştırmıştır.

B. Gecikme Faizi

145. AİHM, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı % 3'lük bir faiz oranının uygulanacağını belirtmektedir

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Mevcut kararda, Ayşe Öçkan'ın İzzet Öçkan'ın varisi olarak *tanınmasına*;
2. AİHS'nin 8. maddesinin ihlal edilmiş *olduğuna*;
3. AİHS'nin 6 § 1 maddesinin ihlal edilmiş *olduğuna*;
4. AİHS'nin 2. ve 13. maddelerine yönelik başvuruların ayrıca incelenmesine *gerek olmadığına*;
5. a) AİHS'nin 44 § 2 maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren 3 ay içinde, Savunmacı Hükümetin, sözkonusu miktara yansıtılabilecek her türlü vergiyle birlikte ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk Lirası'na çevrilmek üzere, manevi tazminat için her bir başvurana 3 000 (üç bin) Euro *ödemesine*,
- b) Belirtilen süre bitiminden ödeme tarihine kadar geçen süre için Avrupa Merkez Bankası tarafından belirlenen yüzde üçlük basit faizin *uygulanmasına*;
6. Adil tazminata ilişkin diğer taleplerin *reddine*;

karar vermiştir.

Bu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve Mahkeme İçtüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3 maddeleri gereğince 10 Kasım 2004 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.